

un altre exemple d'un document rossellonès de 1439: «*Odà, mossenyer, és assò per sostenir que los hòmens del Sor Rey sien axí tractats*» (Alart, *InuLC*)²

Una variant *udà* (escrita sovint amb *b-*) apareix ben sovint: en el procés barcelonès contra Arnau Albertí (1410): «*ella (=la bagassa) li respòs: Udà, mossèn, e són paraules de semblant hom que vós sots, aqueixes?»*, i el mossèn en qüestió diu un cop usant la variant amb *-è*: «*Udè na bagassa, encara hic venits?»*³ Figura també en relació d'un altre procés mallorquí de 1430 en què estan implicades unes prostitutes: «*[les dones] sentint asò dig[u]eren entre elles: Hudà, persones nos agayten»*; ⁴ notem que les dones es banyaven nues en un pati; encara un altre exemple en un document mall. de 1451 (Quadrado, *Forenses*, 2.ª ed., p. 366). I molts altres en *Jacob Xalabín*: «*—Hudà, senyor! E què és açò? E per què sospirats*» (ed. NCL., p. 144.1, altre cop en línia 13, i en pp. 133.6 i 78.10); «*udà ocupa los meus dos qui-u desigen*» en la *Frameta catalana*, princ. S. xv (pròleg de l'ed. Anicchiario, p. 20)⁵

Aquesta variant en *u-*, que és la que va provocar la censura de J. Pau en la famosa llista de mots grossers i pagesívols de fi S. xv («*udà! udà! per dir odà! odà!*»),⁶ ens prova que el mot s'accentuava en la vocal final *a* i per tant la *o* de la primera síl·laba era susceptible de tancar-se en *u*. Això a part, l'ús del mot en els escrits del Principat, Rosselló, Mallorca i València, i en autors com Eiximenis, i en el llenguatge del mateix Vicent Ferrer, i en boca del cavaller i no sols en dels belitres, ens testimonia que *odà* com a expressió de sorpresa era ben arrelat en tot el domini i en tots els sectors de la societat.

La gènesi del compost *odà* no és ben palesa: el fet que era en un principi una exclamació de sorpresa i estranyesa davant d'un succeït insòlit, fa pensar en *oh Déu*, construcció amb el nom de Déu, ben usual en moltes llengües i en tots els temps (si bé, és clar, el seu valor no es limita solament a aquesta idea): *oh Déu* es mutilaria en expressió afectiva en *o-dé*, i d'allí després *o-dà* per reforçament del vocalisme en exclamació emfàtica o exagerada. D'altra banda, però, en la llengua ja existia una exclamació a base de *oh de...*! (veg. OH) i segons indicis era bastant comuna: *oh d'esta folla!* diu l'Emperador en el *Tirant impacient* de xerrades de Plaerdemavida (cap. 230), i la mateixa frase es podia igualment dir *oh de dona aquesta!*, la qual ja no és ben diferent de l'exemple d'Eiximenis, *odà germà car*, i del de StVicentF, *odà donzella!*, supra. Altrament, notem que el fr. *oui-da*, fou precedit de *dea* o *dia* (o *eh dea!*, *eh dia!*), i alguns hi creuen veure una forma abreujada de *déable*, variant antiga de *diable*.⁷ Ara bé, quelcom semblant també es podia produir en català a base de *oh dé* per *oh demoni* (variant antiga de *dimoni*) o bé *oh dià* per *oh diable*, canviat en *o deà* i d'allí *odà* en expressió afectiva. Una exclamació com *oh diable* era almenys tan comuna com *oh Déu*, sobretot en certs cercles, i abreujar o canviar per eufemisme tals expressions és un fet lingüístic general (així *diantre* al costat de *diable*, i en

anglès *damn it!* al costat de *God damn it*, i també un *darn it!*, ja usat per tothom, expressió, doncs, en què queda disfressada l'original per complet). Així ens trobem davant tres explicacions, totes elles més o menys acceptables.⁸

¹ Citem de GSchib, *Vocab. de Sant Vicent F.*, p. 244. — ² Alart inclou a més una variant *onda*, poc usual: «*E respòs Moss. P. Sabiut: Onda, Moss. G., vos avets ubert*» (doc. de 1430); i figura a més en Eiximenis: «*—Onda! —dix lo frare— e vosaltres, ciutadans, qui sots hàüds per sàvies persones... ¿no porets --- fer en aquest ço que en semblant, o quasi, --- féu un rústic pagès de fora vila?»* (*Doctr. Comp.*, ed. Bofarull, p. 34); «*Ah, miserables persones! ¿e no saben que a Déu no solament les obres de fora mas los pregons pensaments del cor de cascú són ubertz?* Cert, bé ho saben, mes presumpció e avarícia los encega e'ls ho fa oblidar. *Onda!* com no 'ls mou, almenys, ço que ells e altres veen a ull tots jorns ---?» (ib., 93). — ³ Riera i Sans, *El Cavaller i l'Alcavota* (Bna. 1973), 111, 120. — ⁴ J. Miralles i Monserrat, *Actes Vè Col. Int. Lleng. i Lit. Cat.*, Montserrat 1980, p. 164. — ⁵ Com assenyala A. Pacheco, editor d'aquesta obra, *buda* en turc significa 'Déu', i per això sembla sospitar que fos pres així del suposat original en turc (p. 78, n. 7); però és inversemblant que l'autor anònim català donés aquesta forma com a equivalent del mot turc: en tot cas, notem que *buda* és mot savi en turc no gaire o poc usat en el llenguatge parlat. — ⁶ A. Badia, *BABL XXIII*, 1950, 148. — ⁷ *Dea* apareix ben sovint en Rabelais, i en textos anteriors (veg. God., s. v. *dea*), i notem: «*—... Tel qu'ilz m'ont fait seray. —Que dis tu? —Dea! certes, c'est ma créance*» (Villon, *Poés. Div.* xi, v. 39); veg. Sainéan, *Lang. de Rab.* II, 207, i la nota d'ell en *Rev. des Ét. Rabelaisiennes* VIII, 158-162; segons Bloch (i Bloch-W.) *dea* o *dia* deu ser d'un antic *diva*, format de dos imperatius *di* i *va*. — ⁸ Una relació entre el cat. *oi-dà* i la partícula basca *oi da* que expressa acció habitual com en la frase *etorri oi da* «ha solido venir» (L. Mendiz., *Gram. Vca. Abr.*, 48) és ben inversemblant.

OIR, del llatí AUDIRE id. □ 1.ª doc.: *Hom. Organayà*, que duu formes de l'etapa anterior com *odir* 7r3, *ozen* 'ouen' 1v9, *odid* 'oit' 3v8, *oxid* id. 7r22; ¹ *oir* en Desclot, *Cròn.*, cap. 167; Llull etc.

Mot ben usual en el llenguatge medieval i freqüent també després (l'inclouen *ThPu.*, 1575, p. 295, *DTò.*, i Lacav. 1696, aquest amb exemples molt abundants, Belv. 1805, Lab. 1840); però va perdre progressivament la seva vitalitat davant *sentir* que n'esdevingué sinònim, potser ja abans del S. xvi (veg. *SENTIR*). Avui encara té una relativa vitalitat en el territori valencià,² i a la Catalunya francesa,³ i continua bastant usat pertot en la locució *oir la missa*; altrament és d'ús literari⁴ o tècnic. És sabut que aquest mot va caure en desús també en francès (ja des del S. xvi)⁵ i en italià, que l'han reemplaçat per *entendre* i *sentire* respectivament; fins i tot, el cast. *oir*, que té plena